

EUHARISTIJA U EKUMENSKIM TEKSTOVIMA

Dr Juraj KOLARIĆ

UVOD

Euharistija nije samo izvor života Crkve i njezino najveće blago, već je ujedno i simbol njezinog jedinstva.¹ Zato se već od samog početka povijesti Crkve u središtu njezinog teološkog razmišljanja, liturgijskog oblikovanja i disciplinskog propisivanja nalazila euharistija. Zbog različitog poimanja sakramenta euharistije dolazilo je tijekom povijesti Crkve do neslaganja, nesporazuma, hereza, šizma, pa čak i do pravih ratova. Iako su rane tih sukoba uglavnom već zarasle, ostali su ožiljci koji opterećuju mnoge kršćanske zajednice i Crkve sve do danas. Kako je u pitanju euharistije najvažniji *doktrinarni moment*, to ćemo naše razmatranje posvetiti tom problemu, ostavljajući po strani pitanja liturgijske i juridičke naravi.

Naše vrijeme, koje mnogi nazivlju i ekumenskim, teži za potpunim sjedinjenjem svih kršćana. Iako sakrament krštenja već predstavlja „sakramentalni vez jedinstva među svima koji su njime preporođeni“, ipak je on po sebi tek „početak i polazište“, on tek „smjera k cjelovitom ispovijedanju vjere“ i „k cjelovitom ucjepljenju u euharistijsko zajedništvo“² Svrha i cilj je dakle ekumenizma *euharistijsko zajedništvo*. Zato u cjelokupnom ekumenskom nastojanju euharistija mora ne samo igrati veliku ulogu, već i predstavljati jedno od temeljnih pitanja s kojima se razne kršćanske zajednice na putu do ostvarivanja željenog zajedništva moraju suočiti.

Zbog toga dekret o ekumenizmu ističe da u ekumenskom dijalogu na prvom mjestu mora stajati euharistijski problem.³ Ali, ukloniti sve one poteškoće i nesporazume koji su se vjekovima taložili oko poimanja euharistije nije lako. Prvi su pokušaji ipak učinjeni i to ohrabruje. Da bismo čitav taj problem što bolje mogli uočiti i razumjeti, pokušat ćemo najprije izložiti stanovišta pojedinih kršćanskih zajednica u naučavanju o euharistiji, a zatim prikazati međusobne sporazume koji su postignuti u razgovorima između predstavnika katoličke Crkve i nekih drugih kršćanskih zajednica.

1 Usp. Konstitucija Sacrosanctum Concilium 10,47.

2 Usp. Dekret Unitatis redintegratio 22.

3 Nav. mj.

I. NAUČAVANJE O EUHARISTISI POJEDINIH KRŠĆANSKIH ZAJEDNICA

Spomenimo odmah da se sve kršćanske zajednice uglavnom slažu s činjenicom *ustanovljenja* euharistije, ali da razlike nastaju kada se pokušava protumačiti *način* Kristove nazočnosti u euharistiji. Drugim riječima, postoji slaganje u pitanju „*id quod*“, dok se razlike odnose na pitanje „*modus quo*“.

Službeno naučavanje o euharistiji *katoličke Crkve* sadržano je u odlukama Tridentinskog sabora.⁴ Sadržaj tih odluka možemo sažeti u slijedeće tvrdnje: Euharistija je pravi sakrament ustanovljen od Krista, koji je u njoj „*vere*“ („*zaista*“) a ne tek simbolički ili metaforički, tj. „*realiter*“ („*stvarno*“) a ne samo slikovito, te „*substantialiter*“ („*bitno*“) a ne samo virtualno nazočan. Krist se čitavim svojim tijelom, krvlju i dušom, čovječstvom i božanstvom, a to znači: „*totus*“ („*potpun*“) nalazi „*sub unaquaque specie et sub singulis cuiusque speciei partibus*“ („*pod objema prilikama /kruha i vina/ i pod pojedinim dijelovima svake prilike*“). Čin Kristovog uprisutnjenja u euharistiji zbiva se u žrtvi svete mise izgovaranjem Kristovih riječi ustanovljenja. Način na koji se u euharistiji ostvaruje realna Kristova nazočnost jest *transsupstancijacija*. Čin kojim vjernik sudjeluje u euharistiji naziva se pričešće, a ona može biti primljena pod objema prilikama kruha i vina ili samo pod prilikom kruha.

Euharistijski nauk *pravoslavne Crkve* sadržan je u njezinim simboličkim knjigama i u Poslanici pravoslavnih patrijarha anglikanskim biskupima iz godine 1723.⁵ Iako se riječ *transsupstancijacija* tu ne spominje, jer je svojstvena latinskoj skolastičkoj teologiji i terminologiji kao i njezinom poimanju *supstancije* i *akcidensa*, ipak je samo poimanje nazočnosti jednako spomenutom pojmu kod katolika. Katolička i pravoslavna Crkva razlikuju se u nauci o euharistiji samo u slijedećim pitanjima: a) vrijeme pretvorbe za katolike znače riječi posvete, a za pravoslavne epikleza; b) materija euharistije za katolike je beskvasni, a za pravoslavne kvasni kruh; c) dijeljenje pričesti, koju katolici uobičajeno dijele pod jednom prilikom, a pravoslavni pod obje prilike.⁶

Protestantsko naučavanje o euharistiji nije jedinstveno. Postoje najrazličitija mišljenja. Teološki ključ koji bi mogao otvoriti vrata prevladavanju tih različitih čak i oprečnih shvaćanja, možda leži u još nerazjašnjenom pitanju sakramenta reda svećeništva, pa prema tomu i same valjanosti njihovog redjenja. Prema katoli-

4 Tridentinum, sess. XIII de reali praesentia (D 873–893); sess. XXI de communione sub utraque specie et parvulorum (D 929a–937); sess. XXII de Missae sacrificio (D 937a–956). Ostali najvažniji dokumenti: Rimski sinod g. 1079 (D 355); Vjeroispovijest protiv Valdenza (D 424); IV. lateranski koncil g. 1215. (D 430); Vjeroispovijed Mihajla Paleologa (D 465); Koncil u Konstanci (D 581, 626, 666 sl.); Koncil u Firenci u Dekretu za Armence (D 698); Enciklike Pija XII, *Mediator Dei* (D 2300) i *Humani generis* (D 2318).

5 O simboličnim spisima vidi JURAJ KOLARIĆ, *Naučavanje pravoslavne Crkve*: Veritas 9 (1979) 18–19; ARISTIDE BRUNELLO, *Dizionario Ecumenico* (Assisi 1972) 383–384; JERKO BARIŠIĆ, *Da budu jedno* (Split 1976) 76.

6 Drugi vatikanski sabor u konstituciji *O svetoj liturgiji predviđa* „ne dirajući u dogmatska načela Tridentinskog sabora“ i „pričešće pod obje prilike“. Usp. Sacrosanctum Concilium 55.

čkom shvaćanju euharistija se ostvaruje samo tamo gdje postoji zaređeni posvetitelj euharistije, odnosno svećenik.

1) *Anglikanci*, slično kao i kalvini, uglavnom smatraju da euharistija samo sadrži snagu, dinamiku Tijela i Krvi Kristove. Pričest, tvrde oni, primamo vjerom i na duhovan način.

2) *Kalvini* tumače da se u Gospodnjoj večeri u znakovima kruha i vina vjernicima stvarno pruža sudjelovanje u Kristovom tijelu i krvi, ali Kristova nazočnost nije lokalna. Ona je Kristovim uzašašćem na nebo posve oduzeta. Ali budući da Kristov duh u svojoj učinkovitosti nije ni sa čime ograničen, on je veza našeg sudjelovanja u kruhu i vinu. Dakle, Kristova nazočnost u euharistiji za kalvine je samo virtualna ili dinamična.⁷

3) *Luterani ili evangelici* odbacuju katolički termin transsubstancijacije i prihvaćaju konsupstancijaciju ili naučavanje po kojem je Krist u euharistiji doduše tjelesno nazočan, ali ne po svećenikovoju posveti, već po nekom tajanstvenom sakramentalnom sjedinjenju običnog zemaljskog kruha i proslavljenog Kristovog tijela. To se zbiva za vrijeme Gospodnje večere, kako evangelici radije nazivlju misu, a nakon nje ta nazočnost prestaje. Euharistija nema žrtveni karakter. Ona je samo sredstvo milosti koja se kao nešto božanskoga komunicira pričesnicima.

4) *Starokatolici* priznaju transsubstancijaciju i u Utrechtskoj izjavi iz g. 1889. izjavljuju da ostaju „potpuno vjerni neokrnjenoj staroj katoličkoj vjeri o svetom oltarskom sakramentu” ispovijedajući „da pod prilikama kruha i vina” primaju „samo Tijelo našega Gospodina Isusa Krista”.⁸

5) *Baptisti*, slijedeći Zwinglijevo naučavanje o euharistiji, prihvaćaju samo simboličnu nazočnost. Kristove riječi „Ovo je moje tijelo” (Mt 26,26) tumače kao „Ovo označuje moje tijelo”. Radi se naime, kako tvrdi Zwingli, o duhovnoj hrani, jer prema Ivanovim riječima „Duh je onaj koji oživljava, a tijelo ne vrijedi ništa” (Iv 6,63). Budući da je Kristovo tijelo na nebu s desne Očeve, ono u isto vrijeme ne može biti i u kruhu, tvrdi Zwingli.⁹

6) *Pentekostalci i adventisti* na svojim Gospodnjim večerama okupljenim vjernicima dijele kruh i vino kao slikovite, simbolične znakove Kristove nazočnosti. Uostalom oni kao i već spomenuti baptisti zabacuju sakramente u katoličkom smislu i smatraju ih samo običnim pobožnim obredima.¹⁰

Iz iznesenoga vidimo da su razmimoilaženja u mišljenju o euharistiji među raznim kršćanskim zajednicama velika. Mogli bismo ih podijeliti u dvije skupine. Prvu skupinu čine *katolici, pravoslavni i starokatolici*. Oni vjeruju u Kristovu realnu nazočnost u euharistiji, a razlike u tumačenju su neznatne. Drugu skupinu s manjim međusobnim razlikama, a s vrlo velikim razlikama u odnosu na prvu skupinu, čine *protestanti*. Kao temeljni problem kod njih se postavlja i pitanje sakramenta svećeništva, odnosno pitanje ministra ili posvetitelja euharistije. Svoje

7 Usp. J. KOLARIĆ, *Kršćani na drugi način* (Zagreb 1976) 53.

8 Nav. dj., 175.

9 Nav. dj., 50, bilj. 1.

10 Nav. dj., 96, 137.

stanovište prema ostalim kršćanskim zajednicama katolička Crkva je odredila na II. vatikanskom saboru u Dekretu o ekumenizmu. Tako se o istočnim Crkvama tvrdi da one, „mada rastavljene, imaju prave sakramente a poglavito, i to snagom apostolskog nasljedja, svećeništvo i euharistiju, kojima su s nama još povezane najtješnjom vezom”.¹¹ O protestantskim crkvenim zajednicama Dekret tvrdi „da one, naročito zbog nedostatka sakramenta reda, nisu ušćuvalje izvornu i cjelovitu bit euharistijskog misterija. Ipak one, kad na svetoj večeri vrše spomen smrti i uskrsnuća Gospodinova, ispovijedaju da život znači biti u Kristovu zajedništvu, te išćekuju Kristov slavni dolazak”.¹² Posve je stoga razumljivo da euharistijski problem najviše mući upravo protestantske crkvene zajednice. Slijedeći preporuku II. vatikanskog koncila koji već u spomenutom Dekretu o ekumenizmu istiće da je „potrebno da predmet dijaloga bude nauka o Gospodnjoj večeri” katolička Crkva i neke protestantske crkvene zajednice prešle su na to prevažno pitanje.¹³ Dosad je učinjen veliki posao. Nastojanjem pojedinih teologa koji pokušavaju produbiti euharistijski nauk svojih Crkava, kao i djelovanjem pojedinih mješovitih komisija ustanovljenih zato da bi se raspravljalo o spornim pitanjima, postignuti su zajednički sporazumi o euharistiji na koje ćemo se ovdje osvrnuti. Predmet našeg osvrta bit će samo oni dokumenti između katoličke Crkve i nekih drugih kršćanskih zajednica u kojima je došlo do bitnog slaganja o euharistiji. To su:

- 1) Anglikansko-katolička izjava iz Windsora
- 2) Sporazum protestantsko-katoličke grupe Dombes
- 3) Katoličko-episkopalno izvješće u Škotskoj
- 4) Euharistija. Dokument Zajedničke mješovite rimokatoličko-evangeličko /luteranske komisije.

II. EKUMENSKI SPORAZUMI O EUHARISTIJI

1) ANGLIKANSKO-KATOLIČKA ZAJEDNIČKA IZJAVA O EUHARISTIJI

Ovaj dokument o euharistiji rezultat je intenzivnog proućavanja i rada koji je obavila anglikansko-katolička mješovita komisija. On na najljepši naćin ilustrira sadašnje ekumenske odnose između anglikanske i katoličke Crkve. Poćetak uspješnog dijaloga između tih Crkava bio je iniciran posjetom kenterberijskog nadbiskupa Michaela Ramseyja, primasa anglikanske Crkve i predsjednika Lambetske konferencije, papi Pavlu VI, 23. ožujka 1966. Tom su zgodom papa i kenterberijski nadbiskup objavili zajedniću izjavu u kojoj su istakli potrebu ozbiljnog dijaloga između obiju Crkava.¹⁴

11 *Unitatis redintegratio* 15.

12 Nav. dj., 22.

13 Nav. mj.

14 Anglikanska Crkva u Engleskoj zajedno s Crkvama britanskih dominiona Kanade i SAD ćini Anglikansku zajednicu. To je federacija od 24 autonomne anglikanske Crkve, a broji oko 65 milijuna vjernika od kojih se više od jedne polovice nalazi izvan Engleske, Anglikanska zajednica osnovana je g. 1867. u Londonu na konferenciji u Lambeth palaći, gdje

Prvi izravni plod tog susreta bilo je osnivanje Pripremne mješovite komisije od 20 članova, po deset sa svake strane, koja se iste, tj. 1967. godine sastala u Gazzadi kraj Milana. Već iduće godine na sastanku na Malti ta je komisija izradila program teoloških rasprava o onim pitanjima koja su u 16. stoljeću dovela do međusobnih sukoba i razdora. To su: autoritet u Crkvi, služba u Crkvi i euharistija. Taj program poznat je pod imenom Malta Report 1968. Pripremna komisija prerasla je g. 1969. u Međunarodnu mješovitu komisiju, a po deset članova sa svake strane imenovali su papa i kenterberijski nadbiskup.¹⁵ Već na svom prvom plenarnom sastanku u Windsoru g. 1970. komisija je preokrenula poredak tema i na prvo mjesto stavila pitanje euharistije o kojoj bi trebalo najprije postići doktrinarnu suglasnost, a tek zatim raspravljati o službi i o autoritetu u Crkvi. Nakon šest održanih plenarnih sastanaka Mješovita je komisija poslije proučene tri predviđene teme postigla i tri doktrinarna sporazuma: a) o euharistiji u Windsoru g. 1971, b) o službi u Crkvi u Canterburyju g. 1973. i c) o autoritetu u Crkvi u Veneciji g. 1976.¹⁶ Sva tri dokumenta postoje i u hrvatskom prijevodu.¹⁷

Dokument Zajednička izjava o euharistijskoj nauci opsegom je vrlo skroman. Obuhvaća svega 12 brojeva na tri stranice.¹⁸ Nakon uvoda (br. 1,2) slijedi tekst podijeljen u tri dijela: *I. Ministerij euharistije* (br. 3,4); *II. Euharistija i Kristova žrtva* (br. 5); *III. Nazočnost Kristova* (br. 6, 7, 8, 9, 10, 11). Stvarni zaključak sadrži posljednji broj (br. 12).¹⁹

U *uvodnoj riječi* kanadskog izdanja koju su potpisala dva biskupa, člana komisije, jedan anglikanac, drugi katolik, ističe se želja „da ova doktrinarna istraživanja pridonese”, „da se između rimske i kenterberijske Crkve sagradi most, srušen prije nekoliko stoljeća, most koji će sjedinjavati obje Crkve u poštivanju, cijenjenju i ljubavi!”²⁰

se nalazi sjedište primasa anglikanske Crkve tj. kenterberijskog nadbiskupa. Te lambetske konferencije kojima prisustvuju anglikanski biskupi cijeloga svijeta održavaju se svake desete godine. Anglikanske Crkve se ne smatraju savezom Crkava, već jednom Crkvom čije se jedinstvo očituje u liturgiji, naučavanju i crkvenom uredenju. Usp. J. KOLARIĆ, *Kršćani na drugi način* (Zagreb 1976) 21, 60–61.

15 Ta međunarodna mješovita komisija navodi se često kraticom ARCIC, tj. Anglican-Roman Catholic International Commission.

16 Plenarne sjednice održavane su ovim redom: Windsor (1970), Venecija (1970), Windsor (1971), Gazzada (1972), Canterbury (1973), Rocca di Papa (1974) i Venecija (1976). Sva tri dokumenta priredena su već na drugom sastanku u Veneciji. Tu je i određeno da se pitanja studiraju kontinuirano počevši s euharistijom.

17 *Odnosi Anglikanske zajednice i katoličke Crkve* (Zagreb 1979), izd. Kršćanska sadašnjost, niz Ekumena, sv. 2.; Vidi J. BARIŠIĆ, *Da budu jedno* (Split 1976) 62–74, 78–80.

18 Usp. *Euharistijska nauka: Odnosi Anglikanske zajednice i katoličke Crkve* (Zagreb 1979) 9–15. Naslov je engleskog izvornika *Agreed Statement on Eucharistic Doctrine: Journal of Ecumenical Studies*, vol. 91 (Winter 1972) 222–226, izd. Temple University, Philadelphia, Pa, USA. Citate navodimo prema hrvatskom prijevodu.

19 Dokument su potpisale obje delegacije sastavljene od po dvanaest članova na čelu s biskupima Henry McAdoom, anglikancem i Alan Clarkom, katoličkim pomoćnim biskupom iz Northamptona. Ovdje valja spomenuti veliki teološki doprinos kanadskog dominikanca Jean M. Tillarda iz Ottawe i njegov rad na uspoređivanju obju euharistijskih doktrina.

20 *Odnosi anglikanske zajednice i katoličke Crkve* (Zagreb 1979, 5–6). Ovaj citat sadrži riječi pape Pavla VI. izgovorene prigodom posjeta Artura Ramseyja, primasa anglikanske Crkve, Vatikanu 23. ožujka 1966.

Uvod izjave čine prva dva broja. U njima se najprije upozorava na različite kršćanske tradicije o euharistiji, a zatim se naglašava da „važna etapa na putu prema organskom jedinstvu treba biti supstancijalni „consensus“ (slaganje) o cilju i značenju euharistije“. Zbog toga je potrebno dublje proučavanje i razumijevanje euharistije „koje će biti što više u skladu s naukom Pisma i predaje, naše zajedničke baštine“. Taj „consensus“ želi izraziti izjava. Zatim se euharistija stavlja u cjeloviti kontekst otkupljenja i pomirenja naglašujući novi odnos prema Kristu, Ocu i Duhu Svetom koji otpočinje s krštenjem a „hrani se i produbljuje euharistijom“.²¹

I. odsjek predstavlja najvažniji dio izjave. Naglašeni su različiti aspekti euharistije. Ona je „spomenčin“ spasiteljskog djela našeg otkupljenja. Euharistija izgrađuje Crkvu, utvrđuje njezino jedinstvo, promiče njezinu misiju. Iz euharistije „izvire Crkva kao mistično Tijelo Kristovo“. Naglašen je i eshatološki aspekt euharistije kao i svijest zajedništva i odgovornosti Crkve u svijetu, što sve proističe iz blagovanja euharistije. Iz rečenoga proizlazi da je naglasak ovog dijela stavljen na akciju.²²

II. odsjek tumači žrtvenu narav euharistije polazeći od Kristove smrti na križu koja je bila „jedinstvena i jedincata žrtva, savršena i punodostatna za grijeha svijeta. Nema ponavljanja te žrtve ni dodavanja onomu što je Krist izvršio jednom zauvijek“. Ali „Bog je ipak svojoj Crkvi dao euharistiju kao sredstvo po kojem se u životu Crkve navješćuje i odjelotvoruje otkupiteljsko djelo Kristovo na križu“. Ona je spomenčin (memorijal, anamnesis), a ne samo prazna uspomena. To je čin pun spasiteljske stvarnosti. Euharistija je posadašnjenje prošlog čina i njegove djelotvornosti. To je isti Kristov prošli čin koji se čini sada, ovdje i za nas, a slavi ga zajednica vjernika koju Krist preuzima u svom prikazanju Ocu. Iako izjava ne spominje izraz „euharistijska žrtva“, ipak je njezina stvarnost dovoljno jasno izražena.²³

III. odsjek izričito potvrđuje zbiljsku ili stvarnu nazočnost Tijela i Krvi Kristove u euharistiji. O izrazu transsubstancijacija govori se samo u bilješci, gdje se ističe da taj izraz treba uzeti tako „da on tvrdi činjenicu Kristove nazočnosti i misterioznu i korjenitu promjenu koja se izvršuje“ bez približeg tumačenja „kako se zbiva ta promjena“.²⁴ Ta zbiljska nazočnost ostaje uvijek u povezanosti sa sakramentalnom hranom i „ne ovisi o individualnoj vjeri“. Ipak, „po vjeri u tu nazočnost Kristovu, ta nazočnost više nije samo za vjernika, nego je to onda i nazočnost sa vjernikom“. Naglašen je dakle osobni suodnos između Krista i vjernika. Izjava ne govori izričito o adoraciji sakramenta, ali je niti ne nijeće. Zatim se govori o posvetnoj molitvi ili anafori i zaključuje da je euharistija zalog novog neba i nove zemlje i predokus budućega svijeta.²⁵

21 Nav. dj., 9–10.

22 Nav. dj., 10–11.

23 Nav. dj., 11–12. U bilješci 1, str. 11, tumačeći tekst iz br. 5 izjave koji glasi: „nikakav pokušaj da se izrazi veza između te Kristove žrtve i euharistije ne smije zamračiti tu činjenicu (tj. da nema ponavljanja Kristove žrtve, op. p.) kršćanske vjere“, izjava aludira na žrtveni karakter euharistije.

24 Usp. nav. dj., 12–13, bilj. 2.

25 Nav. dj., br. 8, 9, 10 i 11, str. 13, 14, 15.

U *zaključku* izjave (br. 12) ističe se uvjerenje da je tim dokumentom postignut „supstancijski sporazum o nauci o euharistiji i da će se točke u kojima još postoji neslaganje „moći riješiti na temelju načela koja su ovdje izložena“. Uz priznanje da postoje raznoliki teološki pristupi obiju Crkava toj temi izjava zaključuje: „Naša je čvrsta nada da zbog ove ostvarene sloge u euharistijskoj vjeri ta nauka od sada više neće predstavljati zapreku jedinstvu koje tražimo.“²⁶

Windsorska izjava o euharistiji, iako opsegom skromna, sadržajem je i važnošću vrlo važna. Namjera joj je bila prikazati živu euharistijsku vjeru kakvu danas imaju katolici i anglikanci. Izjava izbjegava svaku polemiku, ali ne zaobilazi tzv. „vruća pitanja“, već ih uzima u razmatranje. Radi se o dva problema o kojima se tijekom povijesti najviše raspravljalo: a) Odnos između euharistije i Kristove žrtve; b) Realna Kristova nazočnost pod prilikama kruha i vina. Izjava stavlja više naglasak na današnju živu vjeru katolika i anglikanaca i želi tu zajedničku vjeru osvjetliti izdižući se iznad polemika prošlosti. Zato ne predstavlja nekakav traktat o euharistiji ili nekakav kompromis o tom pitanju. To je zajednički doktrinarni prikaz euharistije kako se ona u Crkvi od apostolskih vremena do danas shvaćala i slavila. Ne vežući se ni uz jednu teološku školu izjava izbjegava i uobičajeni teološki rječnik, ali se ipak trudi da pojasni najvažnije termine. Euharistija je prikazana u času slavljenja. Pitanje celebranta ostavljeno je za kasnije. Isto tako izjava ne raspravlja o čuvanju euharistije, o poputbini i o adoraciji. Tako ovaj dogovor ne znači i posljednju riječ dviju kršćanskih zajednica o euharistiji. Komisija stoga očekuje reakcije na dokument, opaske i primjedbe koje će omogućiti da se euharistijski misterij još više produbi.

Na kraju valja naglasiti da izjava predstavlja dogovor članova Mješovite komisije koja za nju i odgovara. Ona je objavljena i odobrenjem odgovarajućih crkvenih vlasti, ali to ne znači da ih i obvezuje. No, unatoč tomu dokument je vrlo važan i predstavlja prvi znatniji uspjeh u dijalogu između katolika i anglikanaca. U kršćanskom svijetu dokument je pobudio veliko zanimanje. Nije pretjerano reći da je to od vremena reformacije do naših dana najvažniji dokument izrađen od strane katoličke i anglikanske Crkve.²⁷

2) SPORAZUM PROTESTANTSKO - KATOLIČKE GRUPE DOMBES

Odmah na početku valja spomenuti da interkonfesionalna dijaloška grupa Dombes, nazvana prema istoimenom cistercitskom samostanu u Francuskoj, djeluje posve samoinicijativno i nema nikakve službene ovlasti. To je udruženje katoličkih i protestantskih, luteranskih i kalvinističkih teologa iz Francuske i Švicarske koji žele razmišljati o svojoj vjeri. Oni se sastaju svake treće godine i djeluju u ekumenskom duhu.²⁸ Grupa Dombes je počela proučavati euharistiju g. 1967., a

26 Nav. dj., 15.

27 Vidi J. BARIŠIĆ, nav. dj., 67, 80.

28 Grupu Dombes je osnovao g. 1937. Paul Couturier. Sastavljena je od katoličkih, luteranskih i kalvinističkih teologa. Vidi *Groupe de Dombes'* Vers une même foi eucharistique? Accord entre catholiques et protestants (Les Presses de Taizé 1972); J. BARIŠIĆ, nav. dj., 80–81.

g. 1971. došlo je do bitnog slaganja u nauci o euharistiji. Objavljena su dva teksta: „*Accord doctrinal sur l'Eucharistie*” i „*Accord pastoral: la signification de l'Eucharistie*”. Prvi je tekst više teološke naravi i dotjeraniji, a drugi je pastoralne naravi i manje je dotjeran.²⁹ Oba teksta čine jednu cjelinu, a objavljena su 13. ožujka 1972.

Sadržaj je sporazuma slijedeći: Euharistija je Gospodnja večera, spomen djela Kristovog otkupljenja, križa i uskrснуća. Ali taj spomen nije samo prazna uspomena, već uprisutnjenje svega što je Krist za nas učinio, a također i anticipacija njegova kraljevstva. Spomen uključuje i žrtvu. Sjedinjeni s Gospodinom i u zajednici s Crkvom i mi se prikazujemo kao žrtva živa i sveta. Spomen ili anamneza je nedjeljiva od epikleze. Govoreći o Kristovoj stvarnoj nazočnosti u euharistiji sporazum ispovijeda „Kristovu prisutnost realnu, živu i djelotvornu”. Ona ne ovisi o vjeri vjernika. U komentaru se navodi da se Kristova realna nazočnost ne temelji na apstraktnoj definiciji sakramenta, već na Gospodnjoj riječi koja nije samo deklarativna već i kreativna. U pridodanoj bilješci se napominje da ne treba misliti na nekakvu lokalizaciju Krista u kruhu i vinu, a niti na fizičko-kemijsku promjenu tvari. I ovdje je izbjegnuta riječ transspostancijacija. U sporazumu dolazi do izražaja i različita praksa obiju konfesija u pogledu čuvanja euharistije. Na kraju je naglašena komunitarna i eshatološka komponenta euharistije.

Dokument ne raspravlja iscrpno o tome tko može predsjedati zajednici koja slavi euharistiju. To pitanje je ostavljeno za kasnije rasprave. Jedan broj ipak govori o predsjedatelju. Tu se tvrdi da je Krist glavni predsjedatelj, ali da zajednica treba ljudskog predsjedatelja koji ne dokida Kristovu funkciju, a sam ga je Krist pozvao i poslao. Taj ministrij u Crkvi ima svoj izvor u poslanju apostola, a prenosi se polaganjem ruku i zazivanjem Duha Svetoga.

Usporedimo li ovaj dokument s onim iz Windsora, primjećujemo da je ovaj ne samo opsežniji već i teološki bolji. Okosnica i jednom i drugom je ista: žrtva i realna Kristova nazočnost. Najveći nedostatak obaju dokumenata je nedovoljno obrađen i gotovo prešućen problem služitelja euharistije. Nije raščišćeno ni pitanje poimanja stvarne Kristove nazočnosti nakon euharistijske gozbe. Unatoč tomu grupa Dombes smatra da je postignuto bitno slaganje i da se u posebnim okolnostima može dopustiti zajednička euharistija. Sporazum je postignut u bitnim stvarima, a to predstavlja veliki ekumenski korak naprijed.³⁰

3) KATOLIČKO - EPISKOPALNO IZVJEŠĆE IZ ŠKOTSKE

Episkopalna Crkva u Škotskoj, sa sjedištem u Edinburghu, anglikanska je Crkva provincije Škotske u Engleskoj. Iako je najuže povezana s anglikanskom Crkvom Engleske, ipak je zbog svoje izoliranosti sačuvala čistiju kršćansku tradiciju.³¹

29 Tekst je potpisalo 14 protestantskih pastora i 18 katoličkih svećenika.

30 Vidi J. BARIŠIĆ, *nav. dj.*, 81–82.

31 Episkopalna Crkva u Škotskoj postala je g. 1689. autonomna. U Škotskoj postoji još i prezbiterijalna Crkva Škotske, Episkopalna Crkva u Škotskoj broji oko 150.000 vjernika, a ima 7 biskupija. Vidi J. BARIŠIĆ, *nav. dj.*, 82.

Mješovita studijska grupa katoličke i episkopalne Crkve u Škotskoj izradila je g. 1974. zajedničko izvješće pod naslovom: „Eklezijalna narav euharistije”.³² Izvješće obuhvaća 28 stranica i izražava slaganje u pitanju žrtvenog karaktera euharistije i realne Kristove nazočnosti.

Dokument najprije raspravlja o euharistiji kao žrtvi i između ostalog ističe da čl. 31. anglikanske Crkve Engleske, koji zabacuje misnu žrtvu kao bogohulnu izmišljotinu, predstavlja odbijanje nečega što rimska Crkva nije nikada niti naučavala. Govoreći o Kristovoj realnoj nazočnosti u euharistiji izvješće vrlo jasno govori o pretvorbi ističući da ta promjena ne dotiče fizička ili kemijska svojstva kruha i vina, ali ipak predstavlja realnu promjenu. Izvješće zatim prikazuje odnos između euharistije i Crkve kao zajedničku euharistijsku baštinu dviju Crkava. Euharistija je znak i dokaz jedinstva Crkve, a predstavlja i njezin konstitutivni element. Crkva je naime euharistična u svojem najintimnijem biću, u svojoj povijesnosti, strukturi, vidljivosti i zajedništvu. Ona je Kristov sakrament. Izvješće u tom smislu „nijansira pojmove ecclesial i ecclesiastical. Prvi pojam označava trajne elemente Crkve, dok drugi vremenite forme i strukture”.³³

Prednost ovog rada leži u uspjelom pokušaju da se rasvijetli zajedničko naučavanje o bitnosti euharistije. Polazeći od prakse k doktrini teolozi su se zadržali na dva najvažnija euharistijska problema: na žrtvi i na realnoj Kristovoj nazočnosti. Zatim su se suočili s pitanjem o eklezijalnoj naravi euharistije. Autori izvješća ugledali su se u windsorski sporazum iz g. 1971., ali je ovaj njihov precizniji.

Usporedimo li sva tri dosad spomenuta dokumenta o euharistiji, primjećujemo da su ona sadržajno jednaka. Predmet njihovog razmatranja su dva najvažnija aspekta euharistije: euharistija kao žrtva i Kristova realna nazočnost pod prilikama kruha i vina. U sva tri dokumenta uočavamo i nedostatke. Ni jedan ne govori o trajanju i čuvanju euharistije, poputbini, adoraciji i o ministru euharistije. Taj će nedostatak pokušati nadoknaditi dokument Euharistija, djelo zajedničke mješovite rimokatoličko-evangeličko luteranske komisije iz g. 1978.

Ako govorimo o službenom karakteru spomenutih dokumenata, moramo naglasiti da su sva tri spisa *neslužbena* u tom smislu što ih nisu objelodanile odgovarajuće crkvene vlasti. Svakako da u poretku vrijednosti prednost moramo dati windsorskom i škotskom dokumentu, jer su ih objelodanile službene mješovite komisije dotičnih Crkava. Nasuprot tome dokument grupe Dombes nastao je posve samoinicijativno i nosi posve privatni karakter.

Vrednujemo li spomenute dokumente po opsežnosti, škotski bi bio prvi, a za njim dombeski i windsorski.³⁴

Prema brojčanom stanju kršćanskih zajednica koje su sudjelovale u izradi dokumenata najbrojniji su vjernici anglikanske Crkve (oko 65 milijuna), zatim grupe Dombes (1 milijun francuskih i nešto više švicarskih protestanata) i na kraju episkopalne Crkve u Škotskoj (oko 150.000).

32 Prema nekim izvorima u izradi dokumenta sudjelovalo je 24, a prema drugima 26 teologa. Vidi J. BARIŠIĆ, nav. mj., bilj. 19.

33 Nav. dj., 83.

34 Škotski dokument obuhvaća 28, dombeski 12+5, a windsorski 3 stranice.

4) EUHARISTIJA. DOKUMENT ZAJEDNIČKE MJEŠOVITE
RIMOKATOLIČKO-EVANGELIČKO LUTERANSKE KOMISIJE

Od svih ekumenskih tekstova o euharistiji ovaj je kako sadržajem, tako i značenjem i opsegom najvažniji. Izradila ga je Zajednička mješovita rimokatoličko-evangeličko luteranska komisija, a g. 1978. objavodanilo Tajništvo za promicanje kršćanskog jedinstva u Rimu.³⁵

Predgovor dokumentu potpisali su predsjedatelji komisija, katolički biskup iz Kopenhagena Hans L. Martensen i evangeličko-luteranski prof. George A. Lindbeck s Yale sveučilišta u New Havenu u SAD.

Dokument Euharistija sadrži slijedeće dijelove: Uvod (br. 1–5); I. dio: Zajedničko svjedočanstvo (br. 6–45); II. dio: Zajednički zadaci (br. 46–77). Zatim slijedi popis članova komisije po šest sa svake strane i Dodatak s dva poglavlja: 1) Liturgijsko slavljenje euharistije, 2) Ekskurs koji sadrži privatna opažanja dvojice teologa.³⁶

Euharistija predstavlja plod dugogodišnjeg rada i ekumenskog dijaloga. Od g. 1965., dakle gotovo 400. godina nakon razdora, započeo je službeni dijalog između predstavnika Svjetskog luteranskog saveza i Rimokatoličke Crkve. Te su naime godine nadležni crkveni autoriteti osnovali jednu međunarodnu interkonfesionalnu studijsku komisiju, koja je pod temom „Evangelje i Crkva” pokušala u svjetlu novih spoznaja raspravljati o tradicionalnim teološkim kontroverzijama. Rezultat tog rada bio je dokument objavljen g. 1972. pod spomenutim nazivom i s predgovorom dr André Appela, glavnog tajnika Svjetskog luteranskog saveza i kard. Ivana Willebrandsa, predsjednika Tajništva za jedinstvo kršćana. Taj dokument je inače poznat i pod imenom Izvješće – Malta 1972. Tema navedenog dokumenta bila je međutim tako opširna i specifična da se u njemu nisu mogli obraditi svi problemi, tako npr. euharistija i služba u Crkvi. A kako je euharistija, koja pretpostavlja jedinstvo vjere, za jedinstvo kršćana od najveće važnosti, u središtu

35 Tekst je objavodanjen ciklostilom na francuskom jeziku, a nosi naslov *Commission mixte catholique romaine-evangelique luterienne. Le Repas du Seigneur*. Obuhvaća 24 stranice. Nalazi se u arhivu Tajništva BKJ pod brojem 419 (BK Prilozi 3), od 14. XII, 1978. Međutim taj tekst nije služben, već je službeno njemačko izdanje pod naslovom *Gemeinsame römisch-katholische evangelisch/lutherische Kommission. Das Herrenmahl*, izd. Verlag Bonifacius-Druckerei Paderborn/Verlag Otto Lembeck Frankfurt am Main (1978). Tekst obuhvaća 116 str. U citiranju služiti ćemo se tim izdanjem, a dokument navodimo dalje kao Euharistija.

36 Dodatak koji ne spada u službeni tekst dokumenta sadrži slijedeća poglavlja: 1) Liturgijsko slavljenje euharistije (str. 48–84), a ima podnaslove: a) Liturgijsko slavljenje mise u rimokatoličkoj Crkvi (str. 48–59), b) Liturgijsko slavljenje u evangeličko-luteranskoj Crkvi (str. 59–84); 2) Ekskurs (str. 85–114) donosi privatna opažanja dvojice teologa, luterana Harding Meyera i katolika Vinzenz Pfnürer ovim redom: 1) Kristova nazočnost u euharistiji, 2) Euharistija, riječ, navješćivanje, 3) Djelotvornost sakramenta sola fide i ex opere operato, 4) Misa kao pomirbena žrtva za žive i mrtve ex opere operato, 5) Euharistija kao zajednička gozba, 6) Euharistijska gozba, jelo grešnika. Tajništvo za promicanje kršćanskog jedinstva iz Rima dostavilo je uz spomenute materijale Tajništvu BKJ i pismo pod naslovom *Observations* prof. Cipriano Vagagginija, sa željom da se za proučavanje tog pitanja osnuje jedna ekumenska komisija u pojedinim biskupijama i da se na tu temu održe specijalna predavanja ili seminari. Želja je Tajništva da se o tom problemu ispituju prilike na pojedinim područjima i da se o tome donesu preporuke i zaključci.

pažnje rada komisije našla se tema o euharistiji. Rezultat tog rada predstavlja spomenuti dokument. Nakon njega treba slijediti studija o službi u Crkvi s posebnim osvrtom na biskupsku službu. Tako će se na mnoga pitanja koja su povezana s euharistijom još morati čekati na odgovore (br. 1).

Pri izradi dokumenta komisija se posebno trudila dati, koliko je to god bilo moguće, jedno zajedničko svjedočanstvo o zajedničkoj vjeri. Željelo se nadalje jasno uočiti otvorena pitanja i približiti ih mogućem odgovoru. A to što luteranski i katolički kršćani zajednički ispovijedaju treba provoditi u bazi, u pojedinim crkvenim zajednicama (br. 2).

Tekst dokumenta je izrastao na temelju Svetog pisma i crkvenih tradicija obiju Crkava. Pri tome se posebna briga vodila o liturgijskoj konkretnosti, dok su mnogi citati preuzeti iz raznih ekumenskih luteranskih i katoličkih dokumenata (br. 3).

Osim uvoda (br. 1–5) i zaključaka (br. 74–78) koji se odnose na praksu (preporuke za liturgijsko oblikovanje euharistije, br. 74–76 i preporuke da se dokument prihvati od strane teologa i vjernika, br. 77), dokument je podijeljen na već spomenuta dva dijela.

I. dio pod naslovom *Zajedničko svjedočanstvo* vrlo je uspješan. U prvi plan je stavljeno zajedničko vjerovanje i to u širokoj panorami onoga što dvije konfesije povezuje. Tu se posebno ističe euharistija. Sve je prikazano na takav način da problemi koji su dosad dvije Crkve dijelili ili ih još dijele, nisu prikazani izolirano, već u širokom okviru vjere. U toj panorami središnje je mjesto dano osobi Krista, pneumatologiji, Crkvi i euharistiji. Taj dio obuhvaća sljedeće naslove: 1) Kristova zadnja želja prema Sv. pismu (br. 6), 2) Tajna vjere (br. 7–12), 3) Po Kristu, s Kristom i u Kristu (br. 13–20), 4) U jedinstvu Duha Svetoga (br. 21–28) s podnaslovima: Duh Sveti i euharistija (br. 21–24), Euharistija i Crkva (br. 25–28), 5) Proslava Oca (br. 29–37) s podnaslovima: Navješćivanje (br. 30), Zahvala (br. 31), Molitva (br. 32), Pohvala (br. 33), Predanost (br. 34–37), 6) Za život svijeta (br. 38–41) s podnaslovima: Kozmička dimenzija euharistijske svečanosti (br. 39), Odgovornost sudjelovatelja u euharistiji za svijet (br. 40–41), 7) Pogled u buduću slavu (br. 42–45) s podnaslovima: Obećanje (br. 43), Otvaranje (br. 44), Posredovanje (br. 45).

II. dio pod naslovom *Zajednički zadaci* (br. 46–76) govori o tradicionalnim divergentnim problemima koji dijele obje Crkve stavljajući ih u kontekst ekumenskog dijaloga. Taj dio sadrži sljedeće naslove: 1) Nadvladavanje suprotnih stajališta (br. 47–72), uključujući u podnaslovima probleme koji su nekoć razorili vjersko i euharistijsko zajedništvo Crkava i koji moraju biti razjašnjeni i uklonjeni ukoliko još uvijek predstavljaju zapreku euharistijskom zajedništvu. To su: Kristova nazočnost u euharistiji (br. 48–50), Različitost poimanja trajanja te nazočnosti (br. 52–55), Pitanje euharistije kao žrtve (br. 56–61), Pitanje pričesti (br. 62–64), Pitanje podjelitelja euharistije (br. 65–68), Pitanje euharistijskog zajedništva (br. 69–73); 2) Liturgijsko oblikovanje (br. 74–76) govori o konkretnom liturgijskom oblikovanju euharistije u katoličkim i evangeličkim crkvenim zajednicama kako bi ono odgovaralo onome što jedni i drugi vjeruju. Spomenimo zanimljive preporuke jedne i druge strane. Tako luterani smatraju da bi katolici morali nastojati izbjegavati misu bez sudjelovanja vjernika, bolje ostvarivati propovijeda-

nje unutar svake euharistijske svečanosti i morali bi podjeljivati pričest pod objema prilikama. Po katoličkom uvjerenju evangelici bi opet trebali češće slaviti Gospodnju večeru, najmanje jednom u tjednu ili barem svake nedjelje, morali bi ostvariti veće sudjelovanje čitave zajednice, a posebno djece, te ostvarivati veću povezanost između službe Riječi i same euharistije.

Ali pokušajmo se sada zadržati na tradicionalnim diskutabilnim pitanjima koja još uvijek opterećuju obje Crkve, a koje obrađuje dokument Euharistija.

1) *Transspustancijacija* (br. 46–51). Katoličko tumačenje „*presentio realis Christi*” u euharistiji izrazom „*transsubstantiatio*”, u kojem se operira pojmovima „*substantia*” i „*accidens*”, evangelici tumače kao pokušaj da se tajna Kristove nazočnosti u euharistiji protumači racionalistički (br. 49). Evangelici naprotiv govore o realnoj nazočnosti Kristova tijela i krvi u kruhu i vinu, ali termin *transspustancijacija* ne upotrebljavaju. Više naglašuju analogiju prema utjelovljenju. Kao što su u Kristu Bog i čovjek povezani u jedno jedinstvo, tako iz Kristova tijela i krvi s jedne strane i kruha i vina s druge strane nastaje sakramentalno jedinstvo. Katolici nasuprot tome smatraju da to jedinstvo nedovoljno izražava Kristove riječi: „*ovo je moje tijelo*” (br. 50). Sadašnja ekumenska diskusija međutim pokazuje da se te dvije pozicije ne moraju više promatrati razlogom razjedinjenosti. Evangelička tradicija naime potvrđuje katoličku tradiciju da posvećeni elementi ne ostaju jednostavno kruh i vino, već snagom stvoriteljske Riječi postaju Kristovo tijelo i krv. Iako evangelička tradicija ne poznaje filozofski termin „*transsubstantiatio*”, ipak priznaje tajnovitost euharistijske Kristove nazočnosti ne želeći se upuštati u pitanje „*kako*” se to zapravo zbiva (br. 50). Drugim riječima, *transspustancijacija* nije ništa drugo već samo jedna od mogućih formulacija ili transkripcija, i to legitimna, nedokučivog misterija po kojem se ta nazočnost ostvaruje.³⁷ Ta je naime formulacija uzeta iz terminološke hipoteze i aristotelovske filozofske doktrine o sastavu fizičkih stvari iz supstancije i akcidensa. Ali, Crkva očito nije namjeravala, a niti danas namjerava, nametnuti da se mora vjerovati u aristotelizam. Prema tomu, opis euharistijskog misterija od strane tridentinskog sabora ostavlja sam euharistijski misterij netaknutim.

2) *Pričest, pričest pod objema prilikama i privatne mise* (br. 62–64). Katolici i evangelici priznaju da na bitnost euharistije spada i pričest. Ali, evangelici smatraju da je pričest čitave zajednice sastavni i bitni element euharistije prema želji samog osnivača. Zato smatraju da su tzv. „*privatne mise*” bez sudjelovanja vjernika nerazumljive i teološki neopravdane. Ipak, nakon II. vatikanskog sabora u tom je pravcu od strane katolika učinjen veliki napredak, jer misa sve više poprima javni i socijalni karakter (br. 63). Katolici i luterani su uvjereni da na puninu euharistije spadaju kruh i vino. Ali, katolici podjeljuju pričest i pod jednom prilikom i to zbog praktičnih razloga. Evangelici, naprotiv, smatraju da je cjelovitost sakramentalnog znaka sačuvana samo tamo gdje svi prime i kalež. U isto vrijeme evangelička Crkva ne nijeće da je Krist nazočan i pod jednom i pod drugom prilikom jer i luteranska praksa poznaje iznimne slučajeve kada se pričest može primiti i pod jednom prilikom. Mogućnost primanja pričesti pod objema prilikama kod katolika

37 Usp. Tridentinum (DS 1642, 1652).

nakon II. vatikanskog sabora u tom je smislu vrlo pozitivna i značajna. Zato, ako još i danas postoje razlike u naučavanju i u praksi u tom pitanju, onda one više ne predstavljaju razlog razdora i crkvene razjedinjenosti (br. 64).

3) *Misa kao žrtva* (br. 56–61). Obje strane priznaju da je Krist u Gospodnjoj gozbi kao raspet nazočan. On je umro za naše grijehе i za naše opravdanje kao žrtva koja se jedanput za svagda prinijela za grijehе svijeta. Ta se žrtva ne može niti nastaviti, niti ponoviti, niti zamijeniti, niti nadopuniti. Ali se može i mora uvijek iznova ostvarivati, udjelotvorivati u zajednici. Međutim, o načinu i obujmu tog djelovanja postoje različita tumačenja. Katolici tvrde da je euharistija prava pomirbena žrtva (Sühnopfer, sacrifice d'expiation); isti je žrtveni dar i isti je onaj koji po rukama svećenika žrtvuje i koji se sam nekoć prinio na križu, ali je način prinošenja drukčiji. Ta se žrtva stoga prinosi ne samo za grijehе živih vjernika kao zadovoljština za kazne i grijehе i za druge potrebe, već i za mrtve koji još nisu posve očišćeni. Kao članovi njegovog Tijela vjernici su uključeni u Kristovu žrtvu. Dakako da se za euharistijsku žrtvu traži unutrašnje sudjelovanje, spoznaja i priznanje vlastite nemoći, vjera u njegovu riječ i obećanje. Tako u euharistijskom ponazočenju žrtvovanog i žrtvujućeg Gospodina njegovi otkupljeni mogu i sami žrtvovati u pravom smislu riječi. Evangelici se međutim boje da se shvaćanje euharistije kao pomirbene žrtve protivi jedincatosti i potpunoj dostatnosti žrtve na križu i da takvo shvaćanje stavlja u pitanje ulogu Krista kao jedinog posrednika spasenja. Reformatori su smatrali da je euharistija posve usmjerena na to da se darovi žrtve na križu kao djelotvorno sredstvo spasenja podjeljuju zajednici koja ih prima. Zato ih je smetalo što se u praksi zanemarivala pričest vjernika. A primarni razlog takve prakse nalazio se u činjenici što se euharistija promatrala kao pomirbena žrtva, dok je primanje pričesti ustupilo mjesto svećeniku kojemu se počela pridjevati posebna ovlast žrtvovanja. Zato evangelička tradicija do danas izbjegava riječ „misna žrtva” (br. 57, 58, 59). Luteranska reformacija radije Gospodnju večeru označava kao žrtvu zahvalnicu za u sakramentu ponazočenu žrtvu na križu (br. 60). Pa ipak, i ovdje postoji konvergencija stanovišta, koju sažimamo u slijedeće točke:

a) Katoličko shvaćanje misne žrtve kao uprisutnjenje žrtve na križu ne znači ponavljanje te žrtve. Ono je više potvrda jedinstvenosti i potpune dostatnosti žrtve na križu.

b) Prema katoličkom naučavanju izraz „ex opere operato” u odnosu prema naučavanju o sakramentima naglašuje prioritet Božjeg djelovanja. A taj prioritet naglašuje i evangeličko naučavanje.

c) Takvo razumijevanje izraza „opus operatum” nipošto ne isključuje sudjelovanje pojedinih vjernika kao i čitave zajednice, već ga naprotiv potiče.

d) Isto tako slavljenje euharistije ne umanjuje uvjerenje da plodovi euharistije dopiru i izvan kruga onih koji je „actu” slave. Sigurno je, naime, da Krist svoje Tijelo i svoju Krv ne može pokloniti onima izvan euharistijske gozbe, ali se možemo nadati da i njima nudi svoju pomoć. Kako se to zbiva, to je stvar Božje ljubavi koja je neovisna o nama. Zato svoje opravdanje imaju kako molitve tako i misne intencije za određene osobe (br. 61).

4) *Trajanje euharistijske nazočnosti* (br. 52–55). Razlike u shvaćanju trajanja Kristove nazočnosti u euharistiji odražuju se i u liturgijskoj praksi. Zajedničko je

naime naučavanje obiju Crkava da je Kristova nazočnost u euharistiji usmjerena prema primanju pričesti, ali da u isto vrijeme nije ograničena trenutačnim primanjem sakramenta, a niti ovisi o vjeri pričesnika ma koliko bila na nju usmjerena. Katolici se stoga klanjaju prilikama kruha i vina sve dok one postoje. Evangelici to smatraju nedopustivim dijeljenjem od euharistijske gozbe. Na drugoj strani katolici su opet povrijeđeni zbog nepoštivanja i nedostojnog odnosa prema preostalim elementima euharistije od strane evangelika. Da bi se ovdje mogla pružiti nekakva „ekumenska pomoć“, valja u katoličkoj katehezi i u propovijedima naglašavati da se prvotna namjera čuvanja euharistije sastojala u tome da bi se prilike mogle dijeliti bolesnima i nenazočnima. Na evangeličkoj strani trebalo bi opet s euharistijskim česticama postupati s više respekta i poštovanja, čuvati ih do slijedeće pričesti i upotrebljavati za pričest bolesnika. Što se tiče katoličkog običaja adoracije Presvetomu, moralo bi se više paziti da se praksa klanjanja ne izrodi i ne protuslovi pojmu euharistije kao gozbe, tim više što i pravoslavni kršćani imaju druge oblike euharistijske pobožnosti, a da im se zbog toga s katoličke strane ne stavlja u pitanje njihova vjera u euharistiju. Evangelici opet moraju imati na umu da štovanje Presvetog sakramenta predstavlja dio katoličke tradicije, života i pobožnosti kroz više stoljeća i da je adoracija tako dugo opravdana dok je Krist pod prilikama sakramentalno nazočan.

5) *Ministar ili podjeljivatelj euharistije (br. 65–68)*. Najtežu divergenciju među objema Crkvama predstavlja pitanje ministra euharistije. Obje naime strane vjeruju da je za ostvarivanje euharistije potreban poseban crkveni službenik. Ali dok katolici tvrde da se euharistija može ostvarivati samo pod vodstvom biskupa, odnosno njegovog opunomoćenika – svećenika, i da prema tomu ne postoji euharistija gdje nema svećenika pa makar se radilo o izvanrednim slučajevima, dotle evangelici, iako njihovim Gospodnjim večerama predsjedaju zaređeni svećenici koji imaju zadaću da propovijedaju i podjeljuju sakramente i iako priznaju da je crkvena služba Božjeg porijekla, ipak ređenje ne smatraju sakramentom. Kako dakle postići međusobno priznavanje crkvenih službi? Ponajprije valja se upitati kako evangelička Crkva gleda na euharistiju jednog nezaređenog službenika? Kako onda da katolička Crkva, s obzirom na evangeličko shvaćanje i praksu ređenja, ocjenjuje evangeličku euharistiju? Pitanje je teško, a odgovori neizvjesni.

6) *Euharistijsko zajedništvo (br. 69–73)*. Obje strane ispovijedaju da Krist sve one koji su s njime povezani povezuje i međusobno. Katolici smatraju da to vrijedi i za euharistijsko zajedništvo s Kristom. Prema tomu, tom zajedništvu pripadaju i umrli. Zato se u euharistiji moli i za pokojne, čak i za one za koje se vjeruje da su već u nebu. Crkva na taj način zahvaljuje Bogu za milost koju im je udijelio, a ujedno se preporuča njihovim molitvama i zaštititi. Također i evangelici to priznaju. Reformacija je doduše otklonila zazivanje svetaca, ali nikada nije osporavala zagovor Božjih ugodnika na nebu. Po katoličkom shvaćanju euharistijsko zajedništvo uključuje: od Krista predanu službu apostolima i njihovim nasljednicima za vršenje sakramentalnih čina, jedinstvo te službe koju u ime Krista vrši glava Crkve, vjeru Crkve koju ona očituje u euharistijskom činu. Zato prema II. vaticanskom saboru euharistijsko zajedništvo ne može općenito i bez razlike biti sredstvo za ponovno uspostavljanje jedinstva. Stoga se načelno zabranjuje zajedni-

čko slavljenje euharistije između katolika i evangelika, ali iznimno zbog dostatnog razloga (propter rationes sufficientes) katolička Crkva dopušta i evangelicima pristup katoličkoj euharistiji.³⁸ Evangelička strana poznaje također povezanost između euharistije i crkvenog zajedništva, ali po svojim kriterijima lakše i radije priznaje valjanost euharistijske gozbe drugima nego što to čini katolička Crkva. Za evangelike je primarni kriterij razumijevanje evanđelja, a ono ima odlučujuće djelovanje na propovijedanje, podjeljivanje sakramenata i liturgijsku praksu. Zato su evangelici za zajedništvo propovjedaonice i euharistije, jer to služi i služenju i izmirenju među ljudima, a sve to upravo Crkva traži. Uostalom, euharistijska svečanost na kojoj jedan kršteni vjernik ne bi smio sudjelovati, ističu evangelici, trpjeta bi na unutarnjoj proturječnosti i stoga već u svojem početku ne može ispunjavati zadaću koju joj je postavio sam Krist Gospodin.

Na kraju se moramo upitati koliko dokument Euharistija doista odražava katoličko stanovište? Rasprave o tome trebale bi pokazati da li su možda stanovišta komisije „pretjerana” ili će se možda naći još otvoreniji pristupi iznesenoj problematici nego što je to učinio spomenuti dokument. Uvjereni smo da će više poteškoća biti na strani evangelika zbog toga što kod njih ne postoji zajednički teološki autoritet, jedna zajednička teološka pozicija. Nje nema čak ni u Svjetskom luteranskom savezu.³⁹ Pa ipak, unatoč poteškoćama koje još stoje na putu, ovaj je dokument još jednom pokazao kako su za otklanjanje mnogih predrasuda koje su se tijekom stoljeća nagomilale kao rezultat recipročnih konfrontacija i polemika, ekumenski susreti i razgovori ne samo potrebni već i nužni. Ovdje su dvije strane pokušale precizirati svoju doktrinu o euharistiji nastojeći sačuvati identitet svoje vjere i pronaći najbolji put kako boljem međusobnom informiranju, tako i većem međusobnom obogaćenju. U tome su postigle veliki i neočekivani uspjeh.

ZAKLJUČAK

Svi navedeni dokumenti ne uživaju naziv službenih dokumenata kršćanskih Crkava koje su ih inicirale. Njihova vrijednost i autoritet proizlaze iz interne argumentiranosti i autoriteta samih autora, vrsnih teoloških stručnjaka koji su ih potpisali. Ipak, ti dokumenti predstavljaju početak uspješnog teološkog dijaloga i inicijative koja ne samo ohrabruje već i puno obećava. Na njih bi se sada morale nadovezati teološke rasprave, trebale bi se iznositi vlastite teološke refleksije, iskustva i prijedlozi. Sve bi to moralo voditi do formiranja konačnog suda i prihvaćanja od strane službenih crkvenih vlasti. Dokumenti su prikazali stvarno i aktualno stanje u naučavanju o euharistiji. Postignuti su sporazumi i dogovori u bitnim

38 Usp. Ekumenski direktorij I, br. 55. O problemu interkomunije vidi J. BARIŠIĆ, nav. dj., 114–135.

39 Tako prof. D. H. Conzelmann, luteran i član komisije koja je izradila dokument Malta (1967–1971) izjavljuje da o mnogim točkama ne postoji jedinstveno „luteransko” mišljenje, kako npr. o službi apostola, općenito o službi u Crkvi i o redenu. Vidi CIPRIANO VAGAGGINI, *Observations sur le document de 1978 de la commission mixte catholique-luthérienne sur L'Eucharistie* (Roma 1978) 8. Šapirografiran tekst od 10 str. nalazi se u arhivu Tajništva BKJ br. 419, od 14. XII. 1978.

pitanjima. Kao dragocjena dijagnoza trenutačnog stanja oni predstavljaju veliku pomoć svojim Crkvama na njihovom putu prema željenom jedinstvu.

U izradi dokumenata najveću su ulogu odigrali i teret dana podnijeli teolozi. Sada je red na Crkvama da iz rezultata ovog teološkog rada donesu praktične zaključke. Spomenimo na kraju i ohrabrujuću činjenicu da je samo pred jedno desetljeće bilo gotovo nezamislivo govoriti o doktrinarnom sporazumu o euharistiji između katolika, anglikanaca i protestanata. Danas je ta nemogućnost prevladana. Stvoreno je novo ekumensko ozračje u kojem je donedavno nemoguće postalo moguće. Vremena se očito u kršćanskom svijetu mijenjaju na bolje.

ZUSAMMENFASSUNG

Der Zweck und das Ziel jeder ökumenischer Arbeit soll die eucharistische Gemeinschaft sein. Daran deuten auch die Dokumente des II Vatikanischen Konzils hin vor allem das Dekret Unitatis redintegratio. Von diesem Standpunkt her untersucht der Autor das Problem der Eucharistie das dargelegt ist in den Dokumenten der verschiedenen christlichen Kirchen, die in der Zusammenarbeit mit der katholischen Kirche entstanden sind.

Um das Verständnis des Problem zu erleichtern teilt der Autor seine Betrachtungen in zwei Teile auf. Im ersten Teil stellt er die Lehre über die Eucharistie in der katholischen, orthodoxen und altkatholischen Kirche sowie bei den Kirchen und christlichen Gemeinschaften der protestantischen Prägung dar. Im zweiten Teil des Artikels analysiert der Autor die Dokumente über die Eucharistie die die Vertreter der katholischen Kirche mit den Vertretern der einigen protestantischen Kirchen ausgearbeitet und herausgegeben haben. Es handelt sich um vier ökumenische Vereinbarungen über die Eucharistie: 1.) Anglikanisch-katholische gemeinsame Erklärung über Eucharistie von Windsor im Jahre 1971. 2.) Vereinbarung der protestantisch-katholische Gruppe von Dombes im Jahre 1971. 3.) Eine katholisch-episkopalische Erklärung von Schottland im Jahre 1974. 4.) Das Herrenmahl. Erklärung der gemeinsame römischkatholische-evangelisch-lutherische Kommission im Jahre 1978.

Wenn man alle vier Dokumente untereinander vergleicht dann verdient das vierte Dokument wegen seiner Gründlichkeit bei der theologischen Ausarbeitung der eucharistischen Thematik wie auch wegen seiner Ausführlichkeit unsere besondere Achtung. Drei andere Dokumente sind inhaltlich bescheidener und fast untereinander ähnlich. Sie befassen sich nur mit der Frage der Eucharistie als Opfer und verhandeln über die wahre Gegenwart Christi in der Eucharistie. Alle andere Fragen, besonders das Problem des Dieners in der Eucharistie werden nicht erörtert. Mehr damit beschäftigt sich unter anderem das vierte Dokument.

Was den offiziellen Charakter der erwähnten Dokumente betrifft stellt man fest dass alle Dokumente unoffiziell sind, d. h. ihre Autorität hängt nur von der Autorität ihrer Verfasser die sie unterzeichnet haben ab, keinesfalls aber von den betreffenden Kirchen derer Vertreter bei der Ausarbeitung der Themen teilgenom-

men haben. Das gilt besonders für das Dokument der Gruppe Dombes das durchaus einen privaten Charakter hat.

Dennoch stellen die Dokumente einen unerwartet erfolgreichen Anfang des ökumenischen Dialogs dar. Sie haben nicht nur die gegenwärtige Lehre den verschiedenen protestantischen Kirchen über die Eucharistie klar dargelegt, sondern auch eine Übereinstimmung in den wichtigsten Fragen mit der Lehre der katholischen Kirche über Eucharistie erzielt. Als eine wertvolle Diagnose des gegenwärtigen Zustandes in der Theologie stellen die betreffende Dokumente auch eine grosse Hilfe den verschiedenen christlichen Kirchen auf ihrem Weg zur erwünschten Einheit dar. Sie bezeugen auch dass ein neues ökumenisches Klima in der christlichen Welt geschaffen ist in dem man noch grössere ökumenische Erfolge erwarten kann.